

De Herald

van de

Bereformeerde Kerken in Nederland.

Het auteursrecht van den inhoud van dit blad wordt verzekerd overeenkomstig de wet van 28 Juni 1881 (Staatsblad No. 124.)

Zondag 29 September 1907. No. 1552.

Dit blad wordt geregeld des Vrijdags aan de gemiddelden verzonden.
Bijdragen van medewerkers, ingezonden stukken en alles wat verder den inhoud van het blad betreft, te adresseren aan de REDACTIE. Abonnementen en Advertenties aan de ADMINISTRATIE; Bureau: Warmoesstraat 96, te Amsterdam.
Inzendingen, die later dan Donderdag 's namiddags te 12 uren worden ontvangen, kunnen voor het nummer van die week niet meer in aanmerking komen.

Abonnementen: franco aan huis, per drie maanden f 1.20, voor België per jaar f 5.30 bij vooruitbetaling, voor het verdere Buitenland en Ned.-Indië per jaar f 6 bij vooruitbetaling. Afzonderlijke nummers f —.10. Abonnementen worden aangenomen door het Bureau te Amsterdam, Boekhandelaar. Postdirectieuren enz.
Advertenties: van 1 tot 8 regels f 1.20, voor elke regel meer f —.20. Aanvragen en vermelding van leidegaven f —.12 per regel.

Pro Kege.

TWEDE REEKS.

II.

Gij zelf zijt mijn Koning, o
God; gebied de verlossingen
Jakobs. Psalm 44:5.

In de verschijning van den Koning belichaamt zich de gedachte der Heerschappij. Niet van een heerschappij, die, gelijk bij de Keizer-idee, door wapengeweld veroverd is; maar dan toch welterdege van beheersche machts. Dat begrip van machts is in de Konings-idee, zelfs het kenmerkende, datgene waardoor de Koning zich van den Profeet en den Priester onderscheidt. Ouder ons drukt men dit denkbeeld der heerschappij veelal uit door te spreken van *Souvereiniteit*, ook wel van *Overhoogheid*; maar de wijze van uitdrukking nu daargelaten, komt het bij den Koning toch altoos in de eerste plaats op machts, op hoogte, op de hoogste machts aan. Het is het bezit van die machts die hem eerst tot Koning maakt. Niet alsof er niet nog allerlei anders in de Konings-idee lag, maar dat andere mag de hoofdzakelijk nooit opzij dringen, en zoo moet ook, waar van Jezus als onzen Koning sprake komt, altoos de huldiging van die machts op den voorgrond staan.

Niet de Christus is er voor ons, maar wij bestaan om en voor den Christus. Van de aardse Overheid is zeer zeker te bejelden, dat de Overheid er om het volk is, en niet het volk om de Overheid. En althans zoo men deze aardse Overheid op zich zelf neemt nu en haar niet neemt als draagster van het Gezag des Heeren, gaat deze stelling overal elders door. Maar op den Christus als onzen Koning is deze stelling niet van toepassing, juist uithoofde van zijn Goddelijke waardigheid. Wij zijn aan den Christus door den Vader gegeven. We zijn zijn eigendom. We behooren niet aan onszelf, maar aan den Christus toe. We zijn zijn dienstknechten en dienstaangestelden. En het is juist in deze verhouding, dat de Koninklijke eere van den Christus eerst ten volle tot haar recht komt.

Maar ontkend mag niet, dat in den kring der geloovigen de omgekeerde voorstelling maar al te vaak op den voorgrond treedt, door eenzijdig nadruk te leggen op de liefde Christi, die ons toespreekt uit het Verlossingswerk. In het Verlossingswerk toch gaat de machts schijn achter de vrijwillige zelfvernedering en de zelfovergave van Christus in den dood. Hierbij geeft de Christus zich voor ons, en kan het alsoo een oogenblik den indruk maken, alsof onze redding het éénig doel was, dat in het Verlossingswerk werd beoogd. Natuurlijk is dit niet zoo. Hoofdzakelijk was het herstel van het recht en de eere Gods, en slechts in zooverre wij creaturen van dien God zijn, moest de machts en heerschappij over deze wereld ook ten onze opzichte aan satan betwist en aan God hergeven worden. Zelfs als er staat, dat God altoos lief deze wereld heeft gehad, dat Hij, haar ter redding, ons zijn eengeboren Zoon gegeven heeft, mag dit nooit opgevat worden alsof onze voortreffelijkheid Gods erbarming over ons gaande maakte, en ligt ook hierin niets anders, dan dat God de verlossing van Zijn wereld, de onthulling van Zijn werkd wel tijdelijk dulten, maar niet duurzaam dragen kon, en daarom het hoogste middel aangreep, om Zijn machts en recht op deze wereld te herstellen, en juist hierdoor deze wereld te redden van 't eeuwige verdriet. Het is daarom, dat de apostel zoo plichtiglijk betuigt: „Wij bidden u van Christuswege, laat u met God verzoenen." Niet: Neem de aangeboden redding aan. Laat de u aangeboden gelegenheid om een zalige toekomst te verzekeren, toch niet voorbijgaan. Want ook dit alles kan zeer wel gezegd worden, maar het dringt niet tot den bodem, tot den grondslag van het Verlossingswerk door, en juist dit doet wel het apostolisch woord: Laat u met God verzoenen!

In den aanvang echter blijft de prediking van het Evangelie meer in de oppervlakte hangen, en plaatst 's menschen behoudenis op den voorgrond. En dit is natuurlijk. Het Evangelie wordt uitgedragen tot dezulken die van God vervreemd zijn en meest onadenkend in hun zonden voortleven. Bij de zondanigen nu zou men met een oproeping voor de eere Gods nog niets uitwerken. Ze verstaan niet wat de eere Gods eischt, en hebben er nog geen hart voor. Dikwijls zelfs voelen dezulken zich in hun wereldsch leven volstrekt niet ongelukkig, en zijn er veelal met zekere vrees bevangen, dat ze, door in den dienst van Jezus over te gaan, van

de vreugde die de wereld hun biedt, afstand zullen moeten doen. Vooral in haar lagere vormen richt daarom de Evangelisatie zich bijna uitsluitend tot de zondanigen, die in deze wereld een min gelukkig bestaan voeren, en lijden onder het bederf dat van hun innerlijke zonden uitgaat. Er zijn weinige Evangelisaties zoo doortastend van aard, als die, welke van het Lager des Heils uitgaan, maar ook deze richt zich toch in de eerste plaats tot de verlorenen in de lagere klasse der maatschappij. In Amerika, en ten deele ook in Engeland, waagt de Evangelisatie het soms nog om ook mannen en vrouwen uit de middenklasse en uit de hoogste klasse tot bekering te roepen, maar op het vasteland van Europa, en zoo ook onder ons, is, na de gedeeltelijke teleurstelling van den Réveil, de Evangelisatie onder de hooger ontwikkelde, zijn beschaafde en meer wetenschappelijk gevormde bijna geheel tot stilstand gekomen. Het komt, Gode zij dank, nog wel voor, dat ook uit deze kringen een jong man of ook een bedaagde tot den Christus bekeerd wordt, maar dit is hoogste uitzondering, en bijna nooit de vrucht van de gewone Evangelisatie. Van schier alle Evangelisaties kan gezegd, dat ze zich zoo goed als uitsluitend tot de armere en minst gelukkige klasse der maatschappij richt, vooral tot dezulken, wier zondig leven openbaar is, en die men, zonder op iagebeelde hoogheid te stuiten, over het leven hunner ziel kan aanspreken. Ook weet men uit de apostolische schriften, hoe dit feitelijk bij het opkomen der Christelijke kerk evenzo was. „Niet vele edelen, niet vele aanzienlijken, niet vele wijzen, maar hetgeen niets is." Van zelf volgt hieruit, dat de Evangelisatie er toe neigt, om het reikrijk lot dat den zondaar na den dood wacht, op den voorgrond te plaatsen. Veel voor dit leven aan te bieden heeft men niet, althans niet bij personen die van de genieting van een hooger geestelijk leven nog geen begrip hebben, en bijna uitsluitend vragen naar wat hun aardse bestaan verbeteren en verrijken kan. De vraag: Wat moet ik doen om zalig te worden? dringt zich daardoor vanzelf naar de lippen, en het is noch afkeurswaardig noch onnatuurlijk, dat wie onder de verlorenen uitgaat om zielen te redden, allereerst in het antwoord op die vraag zijn kracht zoekt. „Het leven in deze wereld geeft u reeds zoo weinig zie toe dat ge moet bovendien nog uw eeuwig leven verspeelt. Kom tot Jezus, en vind door 't geloof in Hem althans uw ingang in de eeuwige zaligheid."

Gevoel nu van deze wijze van Evangeliseren is, dat de redding der ziel op den voorgrond treedt, en dat men geneigd is met Jezus te doen, gelijk men doet met een Medicijnmeester die ons reedt van dodelijke krankheid. Men is zulk een arts dankbaar, men onderwerpt zich aanvankelijk aan wat hij ons voorschrijft; men neemt het bittere medicijn willig in, dat hij ons toereikt; maar, is eenmaal het dodelijke gevaar geweken; winnen we in kracht en beginnen we ons weer vrijer te bewegen, dan laat men den medicijnmeester voor wat hij is, rekent met hem af, en laat hem voort met rust. Van daar de onvruchtbaarheid van meer dan één Evangelisatie, zoo ze, na tot bekering geleid te hebben, de bekeerden uit het oog verliest, en aan zichzelf overlaat. De Evangelisatie stelt zichzelf dan te hoog, doordat ze met zekere geringe schatting op de Kerk nederziet, en niet verstaat, hoe juist de toebrenging tot de Kerk vaste regel moet zijn, opdat de bekeerde en toegebrachte, in den boesem der Kerk opgenomen, alsnu uit zijn oppervlakkige gedachte van ten leven gered te zijn, ingewijd worde in dat diepere leven, dat den geredde in zijn rechten stand voor Christus overleedt. Komt 't hiertoe niet, dan wordt Jezus wel geëerd als de Heiland, als de Verzoener, als de Verlosser, maar van zijn heerschappij over ons en van een opnemend onder het hem toebehoorend volk komt dan geen sprake, en juist hierdoor vat almeer de gedachte post, dat de Christus er om ons is, en komt de veel rijkere gedachte, dat wij er om Christus zijn, niet op. De in zonde verzonkene is verloren; nu wil hij tot het eeuwige leven ingaan; en het is Jezus die hem daartoe den weg ontsluit. Dit doel is nu bereikt. De Medicijnmeester heeft zijn taak aan den kranke vervuld. Hooggestemd blijft de dank dien de geredde hem daarvoor toebrengt. Maar wordt het zulk een gegeven, na zijn sterven, metterdaad tot het paradijs Gods in te gaan, dan is het werk van den Christus aan hem immers voleind, zijn taak is afgelopen, en hij houdt op het beheerschende element in het leven te zijn.

Dit nu juist moet de Kerk te keer gaan. Zij als Kerk mag zich niet tevreden stellen met het uitdragen van het Evangelie

tot de verlorenen, zij heeft zelfs in de eerste plaats de roeping, om de geroepenen des Heeren dieper in te leiden in de Goddelijke bewegingen, waartoe heel het Verlossingswerk is opgekomen, en dien vasten band tusschen Jezus en zijn verlossenen te leggen, die met de bekering niet voleind is, maar pas begint. En dit nu hangt zoo goed als uitsluitend aan een prediking, die na den Profeet en den Hoogepriester aan ons hart betuigt te hebben, nu ook den luister van den Koning ons in het zielsoog doet schijnen, en de geheel nieuwe betrekking, die tusschen den geredde, als ingelijfd in het volk van God, en den van God over dat volk gestelden Koning ontstaan moet, in de mystiek van het hart doet doorwerken. Hierin is de Kerk veelzins te kort geschoten. Ze beging de fout, om ook zelve bij Evangelisatie in haar lagere vorm te blijven staan, en vooral hieruit is het te verklaren, dat het besef van de hooge betekenis van het Koningschap van Christus bij een zoo aanmerkelijk deel der gemeente zoo goed als te loor is gegaan. Dat Jezus onze hoogste Profeet is, in zooverre Hij ons de waarheid der eeuwige dingen volkomen openbaard heeft, en dat hij is onze eeuwige Hoogepriester die het offer der verzoening voor ons heeft opgedragen, weet, belijdt en verstaat een ieder; maar dat daarna in de belijdenis van het Koningschap van Christus het hoogste nog eerst komen moet, daarvan verstaan verreweg de meesten nog zoo goed als niets. Ze eeren in Jezus nog wel een patroon die voor hen bidt, en zekeren waarborg biedt, dat het verworven heil hun niet ontgaat zal. Ze zien in Jezus' zitting aan Gods rechterhand het loon na den strijd, de eere der verhooging hem door zijn Vader toebedacht. Ook belijdt men, dat in het eind der dagen de Christus ten oordeel zal komen. Ja, en wie iets dieper leeft, voelt ook wel, dat Jezus de demonische werkingen beteugelt. Maar van een Koninklijke machts waarmee Christus bekeerd is, van een Koninklijke majesteit waarin hij troont, en van een Koninklijke heerschappij door hem op aarde en in den hemel uitgeoefend, bleef weinig meer dan de klank van den naam hangen, en de volle realiteit wordt er niet meer van gevoeld, genoten en beleefd. Iets wat nu gezegd wordt niet van een ieder, hoofd voor hoofd, maar als regel van de groote menigte, en zoo als het zielsbestaan van die breede schare zich in lied en woord uit. Hiermee is niet gezegd, dat Jezus niet in aller schatting hoog, zeer hoog zelfs staat, en dat niet steeds met den meesten eerbied aan Jezus gedacht en van Jezus gesproken wordt; noch ook dat niet warme, teedere, innige liefde voor Jezus in der meesten hart zou leven, een liefde die door offerande en dank en daardoor in toewijding tot uiting komt; maar dit is bedoeld, dat die geheel eigenaardige geestdrift die zich van een trouw volk meester maakt, als het zijn Koning mag toejubelen, — een geestdrift die bij het toejubelen van den Koning der koningen alle aardse enthousiasme verre moest te boven gaan — onder ons niet meer is, wat ze in vroeger eeuwen geweest is, en dat ze stellig, naar den maatstaf der Schrift gemeten, almeer te kort schiet. Het gevoel, het besef dat wij er om den Christus zijn en voor den Christus, en niet hij om ons, doordringt de geleerden niet meer. Het is geen optrekken meer achter den eenigen Veldheer, geen zich besloten meer gevoelen in het volk, dat in leven en in sterven hem is toegewijd.

Een zeer ondiepe, ongeestelijke opvatting van het Koningschap van Christus heeft van zelf tot deze vervalsing van geestdrift geleid. In den Koning belichaamt zich de hoogste machts, maar die hoogste machts moet, naar onze opvatting, zich dan ook toonen, en doen gelden. Is er alsoo onder de aardse Vorsten een Koning, die schuilt blijft, en in wiens rijk de orde en vrede gedurig door invallende vijanden verstoord wordt; wiens volk zich niet te weer kan stellen; wiens leger terugdeinst; en wiens land gebrandschat wordt, — dan gaat het gezag en eerbied voor zulk een Vorst allengs te loor, en gelijk men in Frankrijk in vroeger eeuwen van een *roi fainéant* sprak, d.i. van een Koning die zich niet roert, zoo is alle eeuwen door en in alle landen de majesteit van het Koningschap verbleekt, zoodra de Koning zich niet door triomfeerend machtsbetoon, in- en uitwendig, staat te haardhaan. En waar het aardse Koninkrijk gold, kon dit niet anders. De machts toon, waarop het aardse gezag steunt en waardoor het aardse Koningschap zich toont, kan niet buiten den sterken arm en is zonder dwang ondenkbaar. Een Vorst zonder politiemacht om de kwaden binnenlands, en zonder leger om den vijand die uit het buitenland komt opdagen, te keer

te gaan, is onder de Koningen dezer aarde ondenkbaar. Maar past men nu diezelfde of gelijksoortige idee ook op het Koningschap van Jezus toe, en stelt men ook hier den eisch, dat het zich, indien het bestaat, dan ook in vertoon en door betoon van een machts die in den sterken arm rust, zal openbaren, dan behoeft het geen nadere aanwijzing, hoe naar dien maatstaf gemeten, dat hooge Koningschap van den Christus zijn eere gestadig inboet. Christus Kerk ligt gedeeld en gesplitst, secte komt na secte, ketterij na ketterij op. Zonde en overtreding woelt voort. Tot zelfs de priesters van het heiligdom schieten in trouw en in heiligen ernst te kort. En waar uit dien hoofde op geestelijk terrein gedurig de orde verstoord wordt, zonder dat Christus zijn machts openbaart om de geestelijke orde te herstellen, valt er ook van een terugslaan van den vijand, die het heilig erf van buiten bedreigt, o, zoo dikwijls geen spoor te ontdekken, en schijnt het veeleer of de kluide des Heeren aan de overmacht van de ongelooovigen en van de spotters wordt overgeleverd, ja, alsof niet Christus over de wereld, maar de wereld over de zaak des Heeren zegepraalt. Gewoon nu aan de opvatting, alsof een Koningschap zich alleen dan in zijn luister kan handhaven, zoo het allen tegenstand aanstands neerwerpt en voor eigen wet en regel allerwegen ontzag weet in te boezemen, is men almeer onder den indruk gekomen, alsof het Koningschap van Christus meer een nominale ere-titel was, waarmee de Heiland geëerd werd, dan een werkelijk bestaande machts, waarmee we in hoel ons leven te rekenen hebben.

Doch juist deze maatstaf deugt niet, en mag niet worden aangelegd. Alle aardse Koningschap is mechanisch ingesteld, Jezus' Koningschap is organisch, en het is het hieruit opkomend verschil, dat geheel onze beschouwing van Jezus Koningschap beheerschen moet. Juist verstaan, is er maar één die machts bezit, en die één is de Drieëenige God, de Schepper van hemel en van aarde, en wat de psalmist in het 44ste lied uitroep: *Gij zelf zijt mijn Koning o God!* drukt dit beginsel in een toon van jubelende aanbidding uit. De machts is Godes, omdat Godes alle creatuur is. Zijns is een oppermacht die in het bestaan zelf der dingen gegrondvest is. Wie aan eenig ding of eenig persoon *het aanzijn* zelf geeft, is over dat ding of over dien persoon uitwaard in den meest volstrekten zin *heer en meester*. Dat geldt nooit ten volle, waar wij menschen aan iets het aanzijn heeten te geven. Zelfs de zanger die een lied spontaan uit zijn hart zingt, is daarbij toch nooit schepper in den vollen zin des woords. Hij toch gebruikt gedachten en beelden, die hij ontleent aan wat buiten hem bestaat; zingt in tonen die samenhangen met de poësie aller eeuwen; en drukt zich uit in een taal die niet hij schiep, maar als taal in zijn volk vond. Wanneer we dan ook bij menschen spreken van scheppende gedachten of van productien die ze in het leven riepen, dan is dit altoos slechts overdachtelijke en betrekkelijke bedoeld, en is er van absolute scheppingsmachts nimmer sprake. In God daarentegen, maar dan ook in God alleen, is deze scheppingsmachts volstrekt. Niets is er onder het bestaande, dat Hij niet tot aanzijn riep, zonder daarbij aan iets dan aan Zich-zelf gebonden te zijn, en zonder dat ooit eenige factor door Hem gebezigd wordt, die niet evenzo een even streng aan Hem, en aan Hem alleen, zijn ontstaan dankt. Ook in ons menschen schep God niet alleen het wezen, maar ook onze natuur, en evenzo alle krachten, gaven, talenten en hoedanigheden, die den eenen mensch van den anderen onderscheiden. Uit dien hoofde is er in het creatuur, hetzij star of on, 't zij stof of geest, hetzij plant of dier, mensch of engel niets, dat, toen het uit Zijn hand voortkwam, niet geheel en eeniglijk zijn Zijn en zijn Zoo-zijn aan God den Heere dankte. En hierop nu rust de *Goddelijke Souvereiniteit*. God kon het creatuur niet scheppen in gebondenheid aan een buiten Hem bestaande wet, want die wet bestond niet. En evenmin kon God het creatuur scheppen met het oog op iets anders dan op Zich-zelf, want buiten den Drieëenigen God was er niets. Alle creatuur verkeert daarom, krachtens de schepping, zelve in staat van algeheele en volstrekte afhankelijkheid, en kan met geen ander doel bestaan, dan om God te verheerlijken en te dienen als middel of factor voor de uitvoering van Zijn raad. Iets waaruit dan tevens volgt, dat er naast God geen andere machts kan bestaan, waaraan het creatuur in gelijken zin onderworpen zou zijn. Er is er maar één Heerschappij en dat is de heerschappij van God Drieëenig, en zoo ook is maar één Macht en Majesteit, en dat is de Macht en Majesteit Godes. En deze machts nu kan niet *mechanisch*, ze moet krachtens haar aard *organisch* zijn, wijl ze in het ontstaan en

bestaan zelf van het creatuur haar grondslag vindt.

Het is daarom dan ook, dat de Schrift God Drieëenig steeds verheerlijkt als den HEERE. De naam Jehovah werd in Israel liefst niet uitgesproken als te heilig, en daarvoor in de plaats koos men den naam van HEERE, een naam dien ook onze Statenoverzetters allerwegen voor den naam Jehovah in plaats hebben gesteld. HEERE, is dan niet genomen als vorm van aanspraak, maar bedoeld als titel van *Majesteit*, ter uitdrukking van de absolute en volle souvereiniteit die Gode over alle creatuur toekomt. Ook de titel van „Koning" of van „Koning der koningen" werd hiervoor wel in de plaats gesteld, maar zoo, dat toch altoos HEERE demeer omvattende uitdrukking bleef, om het volle inbegrip van de regeermacht, de souvereiniteit en het hooge zeggenschap van God over alle ding en over alle persoon stameldend uit te spreken. Er kan op aarde een afgeleid, een opgedragen, een opgelegd gezag bestaan, en dit afgeleide gezag kan zich door dwang en geweld handhaven, maar dit alles was nooit iets anders dan een afschaduwing van dat eenige en dat hoogste Koningschap, dat Gode vanzelf ingevolgt zijn Almachtigheid en krachtens zijn schepping toekomt, en in Hem alleen rustte. En met dit Koningschap van God zelf nu, en niet met het *aardse* Koningschap, moet het Koningschap van den Zoon Gods vergeleken worden. Niet de aardse maatstaf van de Vorsten of gezaghebbers der wereld, maar de maatstaf van het Koningschap van den Drieëenigen God moet hier worden aangelegd. En alleen daardoor, dat men dit juist omgekeerd gedaan heeft, is het te verklaren, dat men zich in het Koningschap van Jezus zag teleurgesteld, de overweldigende openbaring van het machtsbetoon, dat men had ingewacht, miste, en er altoos toe over ging, om dit Koningschap meer nominaal, dan reëel op te vatten. Toch hebben de apostelen ons genoegzaam gewaarschuwd. De naam en ere-titel van *Heere* is onmiddellijk door hen op den verhoorden Heiland overgedragen, en in de voorstelling van den Christus als het *Hoofd* van het Lichaam stellen ze zoo duidelijk mogelijk het *organisch* karakter van zijn Koningschap op den voorgrond.

„Mijn hoog vertrek".

En de Heere zal een hoog
vertrek zijn voor den verdrukte;
een hoog vertrek in tijden van
benauwdheid.
Psalm IX: 10.

Op platen van den zondvloed niet ge van allen kant het angstig vluchten naar de hoogte. De wateren uit den grooten afgrond zwellen aan. Tusschen de heuvelen en bergen door jagen de opgestuwde golven in steeds wilder drijft. In het eind vindt mensch noch dier op aarde meer een plek voor 't hol van zijn voet. Maar hoog op der bergen top ontwaart ge toch nog een enkel uitgetogen wortelaar, die zich aan de rotsstippen vastklemt, tot ook hem hoog in de lucht de wiegende watermassa achterhaalt, en de stormte uit de wolkebreuk van boven ook hem van de rots afwerpt en bedelft in den vloed.

Tegen het oordeel Gods in den zondvloed school zelfs in het „hoog vertrek" op de rotsen geen behoud, en alle vleesch dat zich roerde, gaf den geest. Het „hoog vertrek" dat toen reddend kon, was alleen de drijvende ark, die nog hooger dan de bergen dreef, en beter nog dan een bergtop ons aan een „hoog vertrek" kan doen denken.

Toch moet op dit bijvoegsel van „vertrek" hier niet de nadruk vallen. Zelfs is deze overzetting niet al te gelukkig. In andere talen heeft men het Hebreeuwsche woord vertaald door „schuilplaats", „toevluchtsoord", wat stellig juist zou zijn, zoo maar de bijgedachte van een schuilplaats in de hoogte niet weg ware gelaten. „Vluchtheuvel" zou voor ons de betekenis van het oorspronkelijke misschien nog 't meest juist wedergeven. Bedoeld toch is elke plek en elke plaats hoog op een heuvel, berg of rots gelegen, waarheen men zich terugtrekken en vluchten kan, om aan 't gevaar dat in de laagte rondwaart, te ontkomen. Die plek of plaats kan een vesting in de rotsen, het kan een burcht of een heuveltop zijn, of ook een grot of zelfs open ruimte hoog tusschen de rotsstippen, mits de schuilplaats slechts zoo hoog en zoo ongevaarlijk zij, dat 't kwaad dat ons in de laagte vervolgt, er ons niet bereiken kan, en wie er heen vluchte, in veiligheid zijn vervolgens kan belachen.

Dat vluchten in de bergen, dat zich veilig stellen in de hoogte plaatsen geeft de zucht naar zelfbehoud ons van nature in. Bij overstroming vlucht, wie kan, naar het dak of klimt de boomen op; en zoo dikwijls in streken met bergen in den omtrek de vijand inviel, om de bewoners der vallei te brandschatten, was het jilings vluchten naar de hoogte bergen het hun vanzelf aangewezen middel ter ontkoming. In de vlakke of de veroveraar al wat weerstand bood voor zich uitdrijven, maar een volk dat zich in de